

Η επίδραση των τεχνικών της Παιδαγωγικής Freinet στις Κοινωνικές Δεξιότητες παιδιών ηλικίας 10- 12 ετών

Μάγκου Αναστασία

Υποψήφια διδάκτορας, Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
maggounat@gmail.com

Ζέτου Ελένη

Καθηγήτρια, Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
elzet@phyed.duth.gr

Φιλίππου Φίλιππος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
ffilippo@phyed.duth.gr

Βερναδάκης Νικόλαος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, ΔΠΘ
nvernada@phyed.duth.gr

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της αξιοποίησης των εργαλείων της Παιδαγωγικής Μεθόδου Freinet στην ανάπτυξη Κοινωνικών Δεξιοτήτων μαθητών/τριών Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού Σχολείου στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, ηλικίας 10, 11 και 12 ετών. Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές/τριες Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού Σχολείου (N=223, 118 αγόρια και 105 κορίτσια), ηλικίας 10, 11, 12 ετών. Οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν τυχαία σε δύο ομάδες, στην Πειραματική που συμμετείχε σε παρεμβατικό πρόγραμμα 4 μηνών με την Παιδαγωγική Μέθοδο Freinet (n=103) και στην ομάδα ελέγχου (n=120) η οποία ακολούθησε το πρόγραμμα των σχολικών βιβλίων Φυσικής Αγωγής Ε΄- ΣΤ΄ τάξεων του Υπουργείου Παιδείας. Για την αξιολόγηση των Κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο του MESSY. Η ανάλυση Συνδιακύμανσης (ANCOVA) έδειξε ότι οι μαθητές/τριες της πειραματικής ομάδας στις ηλικίες των 10, 11 και 12 ετών μετά το παρεμβατικό πρόγραμμα μείωσαν τις «εχθρικές και προσαρμόσιμες συμπεριφορές» ενώ αύξησαν τις «κατάλληλες συμπεριφορές» ενώ οι μαθητές της ομάδας ελέγχου δεν παρουσίασαν καμία βελτίωση.

Λέξεις κλειδιά: Παιδαγωγική Μέθοδος Freinet, Κοινωνικές Δεξιότητες, Συμβούλιο της Τάξης, Φυσική Αγωγή

Εισαγωγή

Με το πέρασμα των χρόνων γίνεται όλο και πιο έντονος ο προβληματισμός στον επιστημονικό χώρο, σχετικά το φάσμα των κοινωνικών, γνωστικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων το οποίο είναι γνωστό με την ορολογία Δεξιότητες Ζωής (Danish, 1997; Unicef, 2003), οι οποίες μπορεί να είναι σωματικές, όπως η σωστή στάση τους σώματος, συμπεριφορικές όπως η αποτελεσματική επικοινωνία με τους συνομηλίκους και γνωστικές, όπως η αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. Μπορεί να είναι ενδο-προσωπικές, όπως η θετική αυτό-εκτίμηση ή διαπροσωπικές, όπως η συνεργασία (Danish, 1996, 1997). Πολλές επιστημονικές έρευνες υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων είναι το κλειδί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Εκπαιδευόμενο το άτομο από νεαρή ηλικία (πρώτες τάξεις δημοτικού), είναι σε θέση να διαχειριστεί τον εαυτό του, τις σχέσεις του και να εργαστεί αποτελεσματικά και ηθικά (Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor, & Schellinger, 2011). Ως εκ τούτου οι δεξιότητες ζωής θα πρέπει να παρουσιάζονται στους

μικρούς μαθητές, στοχευμένα και με την ενεργή συμμετοχή τους σε προγράμματα παρέμβασης. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με άλλες μελέτες που αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας δεξιοτήτων ζωής στα παιδιά και τους νέους μέσω μαθημάτων φυσικής αγωγής (Brunelle, Danish, & Forneris, 2007; Goudas, Danish, & Theodorakis, 2005; Goudas & Giannoudis, 2010; Θεοφανίδης, 2002; Κιορπέ, 2002; Papacharisis, Weiss 2006), ενώ σχετικές έρευνες, στον χώρο του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής, επιβεβαιώνουν τη θετική επίδραση στην εκμάθηση και βελτίωση της τεχνικής και της απόδοσης των μικρών μαθητών στις αθλητικές δεξιότητες, έτσι όπως έχει αποδειχτεί από (Goudas & Giannoudis, 2008; Papacharisis et al., 2005), αλλά και ειδικά στα αθλήματα του βόλεϊ, του μπάσκετ, του τένις του ποδοσφαίρου, της κολύμβησης, της δύναμης και της ευλυγισίας (Goudas, Hatzidimitriou, & Kikidi, 2006; Papacharisis et al., 2005). Στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής επικρατούν έντονες καταστάσεις, έντονες αλληλεπιδράσεις, συναγωνισμός, συνθήκες ικανές να φέρουν στην επιφάνεια αρνητικές συμπεριφορές και συναισθήματα, καθώς και έλλειψη αυτοελέγχου. Οι λόγοι αυτοί μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση του διαφορετικού επιπέδου κοινωνικών δεξιοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα (Papageorgiou, Hassandra, & Hatzigeorgiadis, 2008). Το μάθημα Φυσικής Αγωγής είναι κατάλληλο για να αποτελέσει το μέσον διδασκαλίας αυτών των συμπεριφορών και τάσεων (μέσα από παιχνίδι, κίνηση, χορό). Την καλλιέργεια των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων ενστερνίζεται η παιδαγωγική πρακτική του Freinet της οποίας τις παιδαγωγικές τεχνικές και μεθόδους αξιοποιούν πολλοί Έλληνες εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο της παιδαγωγικής ομάδας «Το Σκασιαρχείο - Πειραματικοί ψηλαφισμοί για ένα σχολείο της κοινότητας». Αποστολοπούλου, (2017).

Η αξία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων καλλιέργειας Κοινωνικών Δεξιοτήτων

Αρκετές, προηγμένες εκπαιδευτικά, χώρες εφαρμόζουν προγράμματα καλλιέργειας των Κοινωνικών Δεξιοτήτων σε μαθητές/τριες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (Danish, 1996; O' Hearn & Gatz, 2002). Πολλά ερευνητικά ευρήματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι κοινωνικές δεξιότητες αποτελούν απαραίτητα συστατικά της ψυχικής υγείας των ανθρώπων (McHugh, 1995) και έχουν θετική σχέση με την επιτυχία στο σχολείο και αρνητική με ανθυγιεινές συμπεριφορές (Dennis, 1996; Poron, 1994), βοηθούν στην ανάπτυξη κατά την παιδική και εφηβική ηλικία και διευκολύνουν την επικοινωνία σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης (Johnson & Johnson, 1989), ενώ η κατοχή τους αποτελεί προϋπόθεση για παραγωγικότητα, εύρεση εργασίας και επαγγελματική επιτυχία (Mercier, 1992). Ο Durlak και συν. (2011) επισημαίνουν ότι οι κοινωνικές δεξιότητες που καλλιεργούνται από νεαρή ηλικία, καθιστούν τα άτομα ικανά στο να μπορούν να διαχειριστούν τον εαυτό τους, τις σχέσεις τους και να εργαστούν αποτελεσματικά και ηθικά στην ενήλικη ζωή τους. Επίσης, μια σειρά από έρευνες υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία προγραμμάτων κοινωνικών δεξιοτήτων σε ένα αθλητικό πλαίσιο βοηθά στην απόκτηση νέων αθλητικών δεξιοτήτων και σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να συνδεθεί με την ενίσχυση της απόδοσης σε αθλητικές δοκιμές (Sackett & Gano-Overway, 2017; Papacharisis et al., 2005).

Παράλληλα, η Αποστολοπούλου (2017), επιβεβαιώνει στην έρευνά της ότι: α) Η παιδαγωγική Freinet αναδεικνύεται ως μια εναλλακτική παιδαγωγική που στόχο έχει τη δημιουργία κριτικά σκεπτόμενων ατόμων, ενός δημοκρατικού πλαισίου μάθησης, μιας αλληλέγγυας κοινωνίας, β) οι πρωτοποριακές τεχνικές που χρησιμοποιούνται, καθώς και οι στόχοι που τίθενται στο πλαίσió της, τη καταστούν μία σύγχρονη παιδαγωγική, καταργώντας την παραδοσιακή – συντηρητική παιδαγωγική προσέγγιση, γ) τα πλεονεκτήματα αυτής της παιδαγωγικής είναι πολλαπλά όπως η δημιουργία δημοκρατικού πλαισίου εντός της τάξης και της κοινότητας με σημείο αναφοράς τα συμβούλια τάξης και σχολείου, γ) οι «αδύναμοι» μαθητές αποκτούν πλέον αυτοπεποίθηση, αυτογνωσία και ενισχύονται μέσα από όλες τις εναλλακτικές μεθόδους προσέγγισης της γνώσης και της μάθησης δ) διδάσκονται οι αξίες του σεβασμού, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, ε) καταργείται η μηχανιστική και απρόσωπη παραδοσιακή αξιολόγηση των παιδιών με βαθμούς που αποβλέπουν και συντηρούν

ανταγωνιστικές ιεραρχίες και τη θέση τους παίρνει η συζήτηση και ο διάλογος επάνω στα λάθη και στ) καταργούνται οι τιμωρίες και η αυστηρή πειθαρχία παραχωρεί τη θέση της στη δημιουργική και αυθόρμητη αλληλεπίδραση των μαθητών μεταξύ τους και με το δάσκαλο αναδύοντας μια αληθινή παιδαγωγική σχέσης. Επιπρόσθετα, η κοινωνιο-κεντρική προσέγγιση της παιδαγωγικής Freinet στοχεύει στην επαναδόμηση της κοινωνίας, ενώ παράλληλα παραπέμπει και στην παιδοκεντρική προσέγγιση, καθώς τα ενδιαφέροντα και ο ψυχικός κόσμος του παιδιού αποτελούν πρώτιστο μέλημα της διδακτικής διεργασίας (Ματσαγγούρας, 2009). Είναι χρήσιμο να τονιστεί ότι αναδεικνύεται το «Ανοιγμα του Σχολείου στην Κοινωνία» με το τρίπτυχο «τάξη – αυλή – κοινότητα» Αποστολοπούλου, (2017).

Έχει καταστεί σαφές ότι «Με την παιδαγωγική Freinet προσφέρονται τα εργαλεία και οι τεχνικές για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων, επικοινωνίας και συνεργασίας με έμφαση στη συλλογική εργασία, τη δημοκρατία και την πρόληψη της βίας, την ανάπτυξη της υπευθυνότητας και την ενεργή συμμετοχή του μαθητή/τριας και τον καθοδηγητικό ρόλο του δασκάλου. Προσφέρεται δηλαδή η πρόταση και τα εργαλεία για ένα σχολείο κοντά στο μαθητή/τρια, ευχάριστο και δημιουργικό, αλλά κυρίως ένα σχολείο που μπορεί να βλέπει έστω και μακροπρόθεσμα μια πιο ειρηνική, δημοκρατική και δίκαιη κοινωνία» (Λάχλου, 2016).

Η ζωή του σχολείου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον «έξω» κόσμο, με το περιβάλλον, με τους οργανωμένους περιπάτους και επισκέψεις, με τις κοινωνικές δραστηριότητες, με χώρους δουλειάς, τα παιδιά έχουν πολλά ερεθίσματα στο να παράγουν πρωτότυπα κείμενα. Οι μαθητές/τριες διαβάζουν τα κείμενα που έγραψαν ελεύθερα, μόνοι τους ή ομαδικά, στο σχολείο ή το σπίτι. Στη συνέχεια ψηφίζουν ποιο θα είναι το κείμενο που θα έχει την τιμή του τυπογραφείου. Η προτίμηση είναι απόλυτα σεβαστή. Ο εκπαιδευτικός είναι υποχρεωμένος να ανακαλύψει τι ήταν αυτό που παρακίνησε τόσο τα παιδιά να το τοποθετήσουν στο τυπογραφείο. Τέλος, κάθε κείμενο «ντύνεται» με την εικονογράφησή του, η οποία και πρέπει να παρατηρείται στην τάξη για το νόημα που φέρει. Ακόμη, μέσα από τα κείμενα των παιδιών ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να βλέπει πίσω απ' αυτά για το ποιες διδακτικές γνώσεις μπορεί να κατευθύνει τα παιδιά, ώστε να τις ανακαλύψουν (Φρενέ, 1977). Μέσα από την «κοινωνική ζύμωση» γίνεται η προετοιμασία και η καλλιέργεια για όλες εκείνες τις κοινωνικές δεξιότητες που σύμφωνα με τον McHugh (1995), αποτελούν απαραίτητα συστατικά της ψυχικής υγείας των ανθρώπων. Παράλληλα οι ερευνητές Dennis (1996) και Poron (1994), υποστηρίζουν την θετική σχέση των κοινωνικών δεξιοτήτων με την επιτυχία στο σχολείο και την αρνητική σχέση με ανθυγιεινές συμπεριφορές βοηθώντας την ανάπτυξη κατά την διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας ενώ ταυτόχρονα, κατά τους Johnson και Johnson (1989), διευκολύνουν την επικοινωνία σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης. Επιπλέον, η κατοχή των κοινωνικών δεξιοτήτων αποτελεί προϋπόθεση για παραγωγικότητα, εύρεση εργασίας και επαγγελματική επιτυχία (Mercier, 1992).

Ο Freinet, πρώτος, επεδίωξε να εισάγει τις νέες τεχνολογίες της εποχής στην εκπαίδευση: τυπογραφία, ραδιόφωνο, κινηματογράφος. Είναι πιο γνωστός ως ο πρώτος που έβαλε το τυπογραφείο στην τάξη και καθιέρωσε τη διασχολική αλληλογραφία. Λιγότερο γνωστό είναι ότι πρώτος αυτός εισήγαγε τον κινηματογράφο στο σχολείο το 1926! Ο σπουδαίος Γάλλος παιδαγωγός Freinet υποστηρίζει πως το σχολείο δεν καλλιεργεί μόνο μία αφηρημένη έννοια νοημοσύνης που λειτουργεί έξω από την πραγματική ζωή των παιδιών μέσω της απομνημόνευσης λέξεων και ιδεών αλλά συμβάλλει στη συνεργασία των μαθητών/τριών και την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων όπως: το να μαθαίνουν να ακούν, να προτείνουν, να διαπραγματεύονται, να παίρνουν αποφάσεις, να αξιολογούν συλλογικά, να διαχειρίζονται προβλήματα, επιτυχίες ή αποτυχίες (Perrenoud, 2002).

Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι ο Freinet εισήγαγε το μεικτό μοντέλο μάθησης σε πρώιμη μορφή, πεπεισμένος για τις θετικές του επιδράσεις στην μαθησιακή διαδικασία. Μόλις το 2015 τα αποτελέσματα των ερευνητών Powell, Staley, Horn, Fetzer, Hibbard,

Oglesby και Verma επιβεβαιώνουν τις πεποιθήσεις του Freinet για μεικτή μαθησιακή προσέγγιση η οποία συνδυάζει τα καλύτερα στοιχεία τόσο της τεχνολογίας, όσο και της πρόσωπο-με-πρόσωπο μάθησης. Σύμφωνα με τους Σαρημπαλίδης και Αντωνίου (2013), αν και έχει τονιστεί η σπουδαιότητα των παιδαγωγικών θεωριών στη μεικτή μάθηση, η ελληνική πραγματικότητα αποδεικνύει ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν τις λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους. Η πρόσφατη σχολική πραγματικότητα όμως με το αιφνίδιο κλείσιμο των σχολείων ανακαλεί τις παραπάνω μέχρι τώρα απόψεις αφού αναγκάστηκε να ενστερνιστεί τις απόψεις του Freinet και να εισάγει τις νέες τεχνολογίες σε καθημερινή βάση και να αναζητήσει τεχνικές που μέχρι πρότινος ήταν άγνωστες ακόμη και αδιάφορες παιδαγωγικά.

Αρκετές, προηγμένες εκπαιδευτικά, χώρες εφαρμόζουν προγράμματα καλλιέργειάς των κοινωνικών δεξιοτήτων σε μαθητές/τριες όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (Danish, 1996; O' Hearn & Gatz, 2002). Πολλά ερευνητικά ευρήματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι κοινωνικές δεξιότητες αποτελούν απαραίτητα συστατικά της ψυχικής υγείας των ανθρώπων (McHugh, 1995), και έχουν θετική σχέση με την επιτυχία στο σχολείο και αρνητική με ανθυγιεινές συμπεριφορές (Dennis, 1996; Popov, 1994), βοηθούν στην ανάπτυξη κατά την παιδική και εφηβική ηλικία και διευκολύνουν την επικοινωνία σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης (Johnson & Johnson, 1989), ενώ η κατοχή τους αποτελεί προϋπόθεση για παραγωγικότητα, εύρεση εργασίας και επαγγελματική επιτυχία (Mercier, 1992). Σύμφωνα με τους Durlak και συν. (2011), οι κοινωνικές δεξιότητες που καλλιεργούνται από νεαρή ηλικία, καθιστούν τα άτομα ικανά στο να μπορούν να διαχειριστούν τον εαυτό τους, τις σχέσεις τους και να εργαστούν αποτελεσματικά και ηθικά στην ενήλικη ζωή τους. Επίσης, μια σειρά από έρευνες υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία προγραμμάτων κοινωνικών δεξιοτήτων σε ένα αθλητικό πλαίσιο βοηθά στην απόκτηση νέων αθλητικών δεξιοτήτων και σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να συνδεθεί με την ενίσχυση της απόδοσης σε αθλητικές δοκιμές (Sackett & Gano-Overway, 2017; Papacharisis, Goudas, Danish, & Theodorakis, 2005).

Είναι φανερό ότι στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής οι μαθητές/τριες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν και να ενστερνιστούν πολλές από αυτές τις ανεκτίμητες αξίες που μεταδίδει ο αθλητισμός κατά την ευαίσθητη περίοδο της διαμόρφωσης του χαρακτήρα τους. Η συμμετοχή των μαθητών προϋποθέτει συνεργασίες, ανάληψη ρόλων, υπευθυνότητα, συμμετοχή σε ομάδες και παρόμοιες στάσεις (Gregoriadis, Grammatikopoulos, & Zachorouli, 2013). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μοντέλων Φυσικής Αγωγής με σκοπό την εκμάθηση και ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών (Παπαϊωάννου, Θεοδωράκης & Γούδας, 2003).

Οπότε σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η επίδραση της Παιδαγωγικής Freinet, (μαθητικό συμβούλιο, εφημερίδα) στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, μαθητών/τριών Ε' - ΣΤ' τάξης του Δημοτικού σχολείου.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές/τριες Ε' και ΣΤ' τάξης Δημοτικού Σχολείου (N=223, 118 αγόρια και 105 κορίτσια), ηλικίας 10- 12 ετών (MO= 11.08 ± .73), 112 μαθητές/τριες φοιτούσαν στη Ε' τάξη, ενώ οι 111 μαθητές στην ΣΤ' τάξη. Οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν τυχαία σε δύο ομάδες, στην Πειραματική που συμμετείχε σε παρεμβατικό πρόγραμμα 4 μηνών με την Παιδαγωγική Μέθοδο Freinet (n=103) και στην ομάδα ελέγχου (n=120) η οποία ακολούθησε το πρόγραμμα των σχολικών βιβλίων Φυσικής Αγωγής Ε' - ΣΤ' τάξεων του Υπουργείου Παιδείας. Τα σχολεία όπου φοιτούσαν οι μαθητές επιλέχθηκαν με κλήρωση λαμβάνοντας υπόψη κριτήρια όπως το περιβάλλον (αγροτικό, ημιαστικό και αστικό) ή τη αντιπροσώπευση περισσότερων γεωγραφικών διαμερισμάτων.

Διαδικασία μετρήσεων

Οι μαθητές αξιολογήθηκαν στις κοινωνικές δεξιότητες δύο φορές: στην αρχή, πριν το παρεμβατικό πρόγραμμα και αμέσως μετά το τέλος της παρέμβασης.

Όργανο αξιολόγησης

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια του παρακάτω ερωτηματολογίου που ερευνά τις κοινωνικές δεξιότητες που κατέχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες. Για τον έλεγχο της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας του MESSY II, τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από τους ίδιους τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής των Δημοτικών σχολείων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε σε ηλεκτρονική φόρμα Google Forms και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά. Όλες οι ερωτήσεις ήταν υποχρεωτικές. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για κάθε μαθητή διαρκούσε περίπου 10 λεπτά.

Πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν:

α. Η ελληνική έκδοση (Masadis, Filippou, Derri και Papaioannou, 2016) του Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY-II) (Matson, Worley, Kozlowski, & Fodstad, 2012) χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από εξήντα τέσσερα (64) ερωτήματα/διατυπώσεις που κατανέμονται σε τρεις παράγοντες που ερευνούν τρεις διαστάσεις των κοινωνικών δεξιοτήτων: ο πρώτος παράγοντας ονομάζεται «εχθρικές συμπεριφορές» και συντίθεται από είκοσι επτά (27) ερωτήματα/ διατυπώσεις (π.χ. «Θυμώνει εύκολα»), ο δεύτερος ονομάζεται «κατάλληλες συμπεριφορές» και συντίθεται από δεκαεννιά (19) ερωτήματα/διατυπώσεις (π.χ. «Υπερασπίζεται τους άλλους»), και ο τρίτος παράγοντας ονομάζεται «προσαρμοσμένες συμπεριφορές» και συντίθεται από έντεκα (11) ερωτήματα/ διατυπώσεις (π.χ. «Νομίζει ότι τα ξέρει όλα»). Πιο συγκεκριμένα, η κλίμακα αυτή αποτελεί ένα ολοκληρωμένο εργαλείο που μετράει διάφορες λεκτικές και μη λεκτικές, κοινωνικές και επιθετικές συμπεριφορές και τονίζει την αποτελεσματικότητα των παιδιών στις διαπροσωπικές σχέσεις χωρίς βλάβη σε άλλους.

Περιγραφή παρέμβασης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από 12 εκπαιδευτικούς Α/θμιας ΠΕ11 οι οποίοι συμμετείχαν εθελοντικά, έχοντας επιμορφωθεί για 6 εβδομάδες από την ερευνήτρια πριν ξεκινήσουν το παρεμβατικό πρόγραμμα. Το περιεχόμενο της επιμόρφωσης για κάθε εβδομάδα ήταν το εξής: α) 1^η εβδομάδα: Ανάπτυξη Κινητικών Δεξιοτήτων στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, β) 2^η εβδομάδα: Ο ρόλος των Δεξιοτήτων Ζωής στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, γ) 3^η εβδομάδα: Μέθοδοι - Στυλ διδασκαλίας του Mosston, δ) 4^η εβδομάδα: Ο ρόλος της Μουσικοκινητικής Αγωγής στη μάθηση, ε) 5^η εβδομάδα: Σκοποί, Στόχοι και επιδιώξεις στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, στ) 6^η εβδομάδα: Παιδαγωγική Freinet. Η έρευνα εγκρίθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και από την Επιτροπή Ηθικής Δεοντολογίας του Δημοκρίτειου Θράκης. Εξασφαλίστηκε η προστασία των προσωπικών δεδομένων με πλήρη ανωνυμία των εκπαιδευτικών και διασφαλίστηκε το δικαίωμα εθελοντικής συμμετοχής, αλλά και απόσυρσής τους από την έρευνα σε οποιοδήποτε στάδιο. Έπειτα έγινε γνωστοποίηση του εγγράφου σε όλα τα σχολεία της Ελλάδας, με σκοπό την έγκριση των διευθυντών. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη των μαθητών στο πρόγραμμα παρέμβασης ήταν η εξασφάλιση έγγραφης συγκατάθεσης των γονέων των μαθητών.

Μετά την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ακολούθησε η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου των κοινωνικών δεξιοτήτων του Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY-II) (Matson et al., 2012) για κάθε μαθητή/τρια από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς για 1^η φορά πριν την έναρξη του προγράμματος από τις δύο ομάδες (πειραματικής & ελέγχου). Το παρεμβατικό πρόγραμμα εφαρμόστηκε για μια περίοδο τεσσάρων μηνών. Με την ολοκλήρωση του προγράμματος οι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν για 2^η φορά το ερωτηματολόγιο του Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY-II) (Matson et al., 2012) για κάθε μαθητή/τρια. Η Πειραματική ομάδα εφάρμοσε τα πλάνα εργασίας που είχε σχεδιάσει και εμπλουτίσει η ερευνήτρια με τις τεχνικές της Παιδαγωγικής Freinet και του θεσμού «Μαθητικό Συμβούλιο» στην τάξη, ενώ η ομάδα

ελέγχου ακολούθησε τα παραδοσιακά πλάνα εργασίας του βιβλίου του εκπαιδευτικού από το Υπουργείο Παιδείας.

Το παρεμβατικό πρόγραμμα με την Παιδαγωγική Freinet στηρίχθηκε στο θεσμό «Μαθητικό Συμβούλιο» όπου οι μαθητές πραγματοποιούσαν ένα συμβούλιο κάθε έξι μαθήματα. Εκεί συζητούσαν όλες τις θετικές ή αρνητικές συμπεριφορές που σημείωναν στη διάρκεια των μαθημάτων Φυσικής Αγωγής στο εκτυπωμένο «Πρωτόκολλο Σωστής Αθλητικής Συμπεριφοράς». Για το «Πρωτόκολλο Σωστής Αθλητικής Συμπεριφοράς» ήταν υπεύθυνοι τέσσερις μαθητές που ορίζονταν ως παρατηρητές, διαφορετικοί για κάθε εβδομάδα από τον εκπαιδευτικό. Οι παρατηρητές μαθητές συμπλήρωναν τις συμπεριφορές με ένα Χ (δηλαδή ανώνυμα) για κάθε θετική ή αρνητική αθλητική συμπεριφορά δίπλα στην κατάλληλη στήλη, π.χ. Παίζει με τους κανόνες του παιχνιδιού, κορόιδεψε αυτούς που δεν τα κατάφεραν, έχασε την ψυχραιμία του, ελέγχει το θυμό του κλπ. Η ερευνήτρια προσάρμοσε την άσκηση 13 από το βιβλίο του μαθητή Ε΄- ΣΤ΄ τάξης στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής κεφάλαιο 9, στο «Πρωτόκολλο Σωστής Αθλητικής Συμπεριφοράς». Στόχος, λοιπόν, του «Μαθητικού Συμβουλίου» ήταν οι μαθητές/τριες να μπουν σε διαδικασία συζήτησης, ανταλλαγής απόψεων και επίλυσης με δημιουργικό και συνεργατικό τρόπο των προβλημάτων που αναδύονταν στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Ταυτόχρονα, εξίσου ουσιαστικός στόχος υπήρξε και η επιβράβευση των σωστών αθλητικών συμπεριφορών και κοινωνικών δεξιοτήτων.

Επίσης, κάθε Δευτέρα πρωί ο υπεύθυνος μαθητής τοιχοκολλούσε μία εφημερίδα τοίχου σε μια γωνιά της τάξης. Το κυρίως φύλλο χωριζόταν σε τρεις μεγάλες στήλες, με τους εξής τίτλους αντίστοιχα: «Κριτικάρουμε... Συγχαίρουμε... Ζητάμε...». Όπως αναφέρει ο Freinet «Σε τούτη την εφημερίδα οι μαθητές γράφουν ελεύθερα στη διάρκεια της βδομάδας τα παράπονα τους, τα σφάλματα ή τα λάθη που διαπιστώνουν στους συμμαθητές τους». Το φύλλο «Κριτικάρουμε... Συγχαίρουμε... Ζητάμε...» έφερνε στο «Μαθητικό Συμβούλιο» ο εκάστοτε υπεύθυνος μαθητής/τρια. Η λειτουργία του συμβουλίου αποτέλεσε μία καινοτόμο διαδικασία αυτοδιαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών και καλλιέργειας των κοινωνικών δεξιοτήτων στο σχολείο περνώντας από τέσσερις στάδια: προτείνω, συζητώ, αποφασίζω, εφαρμόζω, πολύτιμες δεξιότητες για την ενήλικη ζωή τους, που σύμφωνα με τον Goleman, (2000) αποτελούν την κοινωνική ικανότητα ενός άτομου να μπορεί «να μαθαίνει συνεχώς πώς να μαθαίνει».

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε σε εικοσιπέντε (25) διδακτικές ώρες, χωρισμένες σε μία ώρα κάθε φορά. Φυσικά το πρόγραμμα μπορούσε να αλλάξει ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του κάθε σχολείου (για παράδειγμα 2 ώρες Χ 45 λεπτά).

Κάποιες σημαντικές μέθοδοι/τεχνικές στην Παιδαγωγική του Freinet που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα ήταν: τα πλάνα εργασίας, το τυπογραφείο, η αλληλογραφία, το συμβούλιο τάξης. Τα πλάνα εργασίας δημιουργήθηκαν σε έντυπη και ψηφιακή μορφή και αναρτήθηκαν στις ψηφιακές τάξεις αλλά και σε blogs της πλατφόρμας e-me για τα διδακτικά αντικείμενα της Καλαθοσφαίρισης <https://blogs.e-me.edu.gr/hive-basketskills/>, Πετοσφαίρισης: <https://blogs.e-me.edu.gr/hive-VUBOPEMI/> και Παραδοσιακών χορών: <https://blogs.e-me.edu.gr/hive-motorskills/>.

Τυπώθηκε η σχολική εφημερίδα με δραστηριότητες των μαθητών κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, αναρτήθηκε στον πίνακα ανακοινώσεων της Φυσικής Αγωγής καθώς επίσης και στο e-me blogs ώστε να διαβαστεί από τους γονείς των μαθητών. Η τεχνική «Αλληλογραφία» έγινε μέσα από ένα padlet με τον τίτλο: Δίκτυο Σχολείων για τον Αθλητισμό και την Παράδοση <https://padlet.com/maggounat/4cmrztqztap7>.

Αποτελέσματα

Η ανάλυση της εσωτερικής συνοχής αξιολογώντας το α Cronbach, έδειξε ότι οι παράγοντες είχαν υψηλή εσωτερική συνοχή: «εχθρικές συμπεριφορές» $\alpha=.958$, «κατάλληλες συμπεριφορές» $\alpha=.913$ και «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» $\alpha=.890$. Η ανάλυση διακύμανσης στις αρχικές μετρήσεις έδειξε διαφορές μεταξύ των ομάδων, οπότε για την επίδραση της

παρέμβασης στους παράγοντες του ερωτηματολογίου κοινωνικών δεξιοτήτων, χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση Συνδιακύμανσης (ANCOVA) για κάθε παράγοντα της εξαρτημένης μεταβλητής «κοινωνικές δεξιότητες», έχοντας ως παράγοντα συνδιακύμανσης τη διαφορά αρχικής και τελικής μέτρησης του κάθε παράγοντα «εχθρικές συμπεριφορές», «κατάλληλες συμπεριφορές», «προσαρμόσιμες συμπεριφορές». Η ανάλυση Συνδιακύμανσης (ANCOVA) έδειξε ότι υπήρξε σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ «ηλικίας» και «μέτρησης» στις «εχθρικές συμπεριφορές» ($F_{2,99} = 3.129, p = 0.000 < 0.05$), στις «κατάλληλες συμπεριφορές» ($F_{2,99} = 3.320, p = 0.000 < 0.05$) ενώ δεν υπήρξε σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ «ηλικίας» και «μέτρησης» ($F_{2,99} = 1.843, p = 0.164 > 0.05$) στις «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» για την πειραματική ομάδα. Αντίθετα, η ομάδα ελέγχου δεν παρουσίασε σημαντικές αλλαγές σε καμία από τις κατηγορίες συμπεριφορών. Η ανάλυση Συνδιακύμανσης (ANCOVA) της ομάδας ελέγχου, έδειξε ότι δεν υπήρξε σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ «ηλικίας» και «μέτρησης» στις «εχθρικές συμπεριφορές» για τους μαθητές/τριες ($F_{2,114} = 0.673, p = 0.512 > 0.05$), στις (κατάλληλες συμπεριφορές) ($F_{2,115} = 1.436, p = 0.242 > 0.05$) και στις «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» ($F_{2,116} = 0.025, p = 0.976 > 0.05$).

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι περισσότερες «εχθρικές συμπεριφορές» αφορούν στους μικρότερους σε ηλικία μαθητές/τριες. Ένας λόγος για τα υψηλά σκορ των μαθητών/τριών ηλικίας των 10 ετών στις «εχθρικές συμπεριφορές» και «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» σε σχέση με τους μαθητές των 11 και 12 ετών, ήταν ότι δεν μπορούν να διαχειριστούν καταστάσεις όπως επίλυσης προβλημάτων, αποδοχή της νίκης και της ήττας, αλλά και αξίες όπως ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν αρνητικές και επιθετικές συμπεριφορές. Όμως οι μαθητές/τριες μεγαλύτερης ηλικίας δεν παρουσίασαν μεγάλη μείωση στις «εχθρικές συμπεριφορές» και «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» όπως οι μαθητές/τριες της ηλικίας των 10 ετών μετά το παρεμβατικό πρόγραμμα, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη εκπαίδευσης των κοινωνικών δεξιοτήτων από τις μικρές κλάσες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Με βάση τα αποτελέσματα παρέχεται η δυνατότητα στους συγγραφείς να ισχυρισθούν ότι α. το μάθημα της Φυσικής αγωγής προάγει τις «κοινωνικές δεξιότητες» β. η ηλικία αποτελεί παράγοντα διαφοροποίησης για κανέναν από τους παράγοντες που συνθέτουν την έννοια «κοινωνικές δεξιότητες», γ. το πρόγραμμα της Παιδαγωγικής Freinet είχε θετική επίδραση στους μαθητές/τριες της πειραματικής ομάδας.

Πίνακας 1. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις όλων των κοινωνικών δεξιοτήτων στις ηλικίες της πειραματικής ομάδας.

	10 ετών		11 ετών		12 ετών							
	Πριν	μετά	πριν	μετά	πριν	μετά						
	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ						
Κοινωνικές δεξιότητες												
Εχθρικές συμπεριφορές	70.94	29.7	61.03	24.25	57.04	16.61	51.35	11.75	59.59	16.72	51.16	12.13
Κατάλληλες συμπεριφορές	59.31	12.16	64.45	24.25	63.71	12.3	69.96	12.08	64.13	11.63	76.81	7.53
Προσαρμόσιμες συμπεριφορές	29.58	10.78	26.02	9.42	24.39	7.82	23.03	7.15	24.32	7.57	21.85	5.4

Πίνακας 2. Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις όλων των κοινωνικών δεξιοτήτων στις ηλικίες της ομάδας ελέγχου.

	10 ετών		11 ετών		12 ετών	
	Πριν	μετά	πριν	μετά	πριν	μετά
	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ
Κοινωνικές δεξιότητες						

Εχθρικές συμπεριφορές	55.74	19.6	56.59	19.53	56.16	20	56.69	18.92	54.7	21.2	55.62	20.53
Κατάλληλες συμπεριφορές	56.64	14.52	58.79	13.13	65.52	12.91	67.14	11.78	65.1	13.59	66.74	12.55
Προσαρμόσιμες συμπεριφορές	23.77	7.31	23.85	7.28	22.98	8.74	23.47	8.41	22.87	10.03	23.52	9.71

Συζήτηση

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει τη διερεύνηση της αξιοποίησης των τεχνικών της Παιδαγωγικής Μεθόδου Freinet στην ανάπτυξη των Κοινωνικών Δεξιοτήτων μαθητών/τριών ηλικίας 10, 11 και 12 ετών στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι μαθητές/τριες της πειραματικής ομάδας στις ηλικίες των 10, 11 και 12 ετών μετά το παρεμβατικό πρόγραμμα μείωσαν τις «εχθρικές συμπεριφορές» (π.χ. παραπονιέται συχνά, θυμώνει εύκολα, φοβερίζει τους άλλους κ.α.), αύξησαν τις «κατάλληλες συμπεριφορές» (π.χ. βοηθάει τους άλλους, τους υπερασπίζεται, λέει «ευχαριστώ» κ.α.), καθώς επίσης μείωσαν τις «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» (π.χ. είναι αυταρχικός, διακόπτει τους άλλους όταν μιλάνε, θέλει να είναι πρώτος κ.α.) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες της ομάδας ελέγχου οι οποίοι δεν παρουσίασαν κάποια βελτίωση στις παραπάνω συμπεριφορές. Συγκεκριμένα, οι μαθητές της πειραματικής ομάδας ηλικίας των 10 ετών αρχικά εμφάνισαν μεγαλύτερο ποσοστό εχθρικών και προσαρμόσιμων συμπεριφορών συγκριτικά με τους μαθητές της ηλικίας των 11, και 12 ετών κατά την πρώτη μέτρηση γεγονός που καταδεικνύει ότι βρίσκονται σε αρκετά μικρή ηλικία για να διαχειριστούν τις αδυναμίες τους, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν εχθρικές συμπεριφορές. Στην δεύτερη μέτρηση οι μαθητές όλων των ηλικιών (10,11 και 12 ετών) μείωσαν το σκορ στις «εχθρικές συμπεριφορές» και «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» ενώ αύξησαν τις «κατάλληλες συμπεριφορές» με τους μαθητές της ηλικίας των 10 ετών να παρουσιάζουν χαμηλότερο σκορ. Αυτό μας επιτρέπει να πούμε ότι η εκπαίδευση στις κοινωνικές δεξιότητες θα πρέπει να αρχίσει σε μικρότερη ηλικία στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής με στοχευμένο πρόγραμμα και σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας όπως το πρόγραμμα της Παιδαγωγικής Freinet ώστε να μπορέσουν οι μαθητές μικρότερων τάξεων να αναπτύξουν τεχνικές επίλυσης προβλημάτων, διαχείρισης άγχους, σωστής επικοινωνίας κλπ. Στους μαθητές της ομάδας ελέγχου δεν διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές βελτιώσεις στις κοινωνικές δεξιότητες στις ηλικίες των 10, 11 και 12 ετών. Συγκεκριμένα στις «εχθρικές συμπεριφορές» και «προσαρμόσιμες συμπεριφορές» οι μαθητές της πειραματικής ομάδας παρουσίασαν κατά τη δεύτερη μέτρηση αύξηση σε αυτές γεγονός που καθιστά την ανάγκη για συμμετοχή σε προγράμματα κοινωνικών δεξιοτήτων όπως είναι τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων 21+ του ΙΕΠ. Το πιο σημαντικό όμως ήταν ότι οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν μία νέα μέθοδο εκμάθησης και να διαπιστώσουν τα οφέλη της και να μείνουν απόλυτα ικανοποιημένοι από την εφαρμογή του προγράμματος. Το εύρημα αυτό είναι σημαντικό, διότι υποδηλώνει ότι τα συμβατικά προγράμματα Φυσικής Αγωγής και οι εμπειρίες από αυτά δεν οδηγούν σε ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής. Επομένως, τα ευρήματα της παρούσης μπορούν να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό και την υλοποίηση σχολικών προγραμμάτων ώστε οι μαθητές να επιτυγχάνουν τους κοινωνικούς στόχους της Φυσικής Αγωγής και του σχολείου γενικότερα, βελτιώνοντας τις κοινωνικές τους δεξιότητες.

Οι κοινωνικές δεξιότητες είναι απαραίτητες να ενσωματωθούν στη σχολική πραγματικότητα μέσω προγραμμάτων όπως αυτό της Παιδαγωγικής Freinet και να εκπαιδευτούν οι μαθητές/τριες: στην αποτελεσματική επίλυση προβλημάτων, στη σωστή επικοινωνία, στις διαπροσωπικές σχέσεις, στην εκπλήρωση καθηκόντων μέσα στην ομάδα, στον καθορισμό στόχων, στον χειρισμό των συναισθημάτων και του στρες, στη δημιουργική και κριτική σκέψη, στην αυτογνωσία, στην αυτο-αποτελεσματικότητα, στη συναισθηματική

κατανόηση και πολλές άλλες όπως υποστηρίζει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (1999). Τα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας καταδεικνύουν την θετική επίδραση που είχε το πρόγραμμα της Παιδαγωγικής Freinet στους μαθητές/τριες της πειραματικής ομάδας, ηλικίας 10, 11 και 12 ετών. Μάλιστα, σύμφωνα με τους Μασσάδη, Φιλίππου, Δέρρη και Παπαιωάννου (2016) η εναλλακτική μορφή διδασκαλίας των αντικειμένων της Φυσικής Αγωγής αποτελεί κατάλληλη μέθοδο για τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων σε μαθητές/τριες των τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου. Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής σίγουρα συμβάλλει στη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων αφού διδάσκει πώς να συμπεριφέρονται οι μαθητές/τριες με τους κανόνες για θετική κοινωνική συμπεριφορά (Biddle, Wang, Kavussanu & Spray, 2003; Φιλίππου, Ρόκκα, & Μαυρίδης, 2016). Οι μαθητές/τριες εκπαιδεύονται στην ομαδική εργασία, την ανταλλαγή ιδεών και την επίλυση προβλημάτων τόσο σε ατομικά όσο και σε επίπεδο ομάδας, διότι τα μαθήματα προχωρούν μέσα σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον με τον κατάλληλο εξοπλισμό έτσι ώστε οι κοινωνικές δεξιότητες μπορούν να ευδοκιμήσουν (Gregoriadis, Grammatikopoulos, & Zachoroulou, 2013).

Τα αποτελέσματα της έρευνας συμφωνούν με αυτά προηγούμενων ποιοτικών αξιολογήσεων προγραμμάτων δεξιοτήτων ζωής (Goudas & Giannoudis, 2010; Θεοφανίδης, 2002; Κιορπέ, 2002) και δείχνουν ότι οι συμμετοχικές μέθοδοι διδασκαλίας (όπως είναι και η Παιδαγωγική Μέθοδος Freinet) ήταν κατάλληλες για την διδασκαλία των κοινωνικών δεξιοτήτων του προγράμματος παρέμβασης (Mangrulkar, Whitman & Posner, 2001). Επίσης, κι άλλες μελέτες περιγράφουν την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων μέσω του αθλητισμού και επίσης τη μεταφορά σε άλλους τομείς (Bean, Kramers, Forneris & Camiré, 2018; Pierce, Kendellen, Camiré, & Gould, 2018; Pierce, Gould, & Camiré, 2017; Chinkov & Holt, 2016). Εν κατακλείδι, η ομάδα που παρακολούθησε το πρόγραμμα με την Παιδαγωγική Freinet παρουσίασε μεγάλη βελτίωση στους τρεις παράγοντες των κοινωνικών δεξιοτήτων και στις τρεις ηλικίες (10, 11 και 12 ετών) ενώ η ομάδας ελέγχου (πρόγραμμα Υπουργείου Παιδείας) παρουσίασε αύξηση στο σκορ των «εχθρικών συμπεριφορών» και «προσαρμοσίμων συμπεριφορών» γεγονός που σημαίνει και χαμηλό επίπεδο κοινωνικών δεξιοτήτων συγκριτικά με την πειραματική ομάδα η οποία σημείωσε μεγάλη βελτίωση και στους τρεις παράγοντες των κοινωνικών δεξιοτήτων ύστερα από το στοχευμένο πρόγραμμα της Παιδαγωγικής Freinet.

Η εφαρμογή της Παιδαγωγικής Freinet, για πρώτη φορά στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, σε συνδυασμό με το πρωτόκολλο σωστής αθλητικής συμπεριφοράς και του θεσμού «Συμβούλιο της Τάξης» κατέδειξαν την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού μέσα στο σχολικό πλαίσιο από τις δραστηριότητες των ίδιων των μαθητών. Η σωστή αθλητική συμπεριφορά με την υπακοή στους κανόνες των παιχνιδιών, την επιβράβευση των συμμαθητών και των αντιπάλων σε κάθε καλή προσπάθεια συνέβαλλε στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων. Μέσα από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής επιδιώκεται να μάθουν οι μαθητές ότι η συμμετοχή σε ένα άθλημα ή αγώνισμα σημαίνει ότι πρέπει να αποδέχονται και να τηρούν κάποιους κανόνες. Ο Θεοδωρόπουλος (2019) επισημαίνει ότι οι κανόνες υπάρχουν ώστε να έχουν όλοι την ευκαιρία για να συμμετέχουν, να διασκεδάζουν, να κερδίζουν και να χάνουν, αλλά και να είναι ασφαλείς. Επιπρόσθετα, η Δέρρη (2007), υποστηρίζει ότι η ακολουθία κανόνων βοηθά σε μια ομαλή διεξαγωγή των αγώνων αλλά αποτελεί μεγάλη κοινωνική δεξιότητα για την ενήλική τους ζωή.

Σύμφωνα με την Μπαδικιάν, (2017) το «Συμβούλιο της Τάξης» είναι ένα σημαντικό πλαίσιο πληροφόρησης, ανάλυσης, ρύθμισης και οργάνωσης το οποίο δίνει τη δυνατότητα πραγματικής προσομοίωσης με τις μελλοντικές συνθήκες ζωής και εργασίας τους. Οι αποφάσεις του συμβουλίου είναι σεβαστές αφού ισχύει η αρχή: «Δεν μπορώ να μοιραστώ παρά μόνο την εξουσία που κατέχω κι εγώ ο ίδιος». Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αντιληφθούν την αναγκαιότητα του συμβουλίου και να προσπαθήσουν να το εντάξουν στο σχολικό πρόγραμμα ως μια απαραίτητη παιδαγωγική διαδικασία για την κοινωνικοποίηση του

παιδιού και την λειτουργία του σχολείου ως κοινότητα. Στο δημοτικό μπορεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης. Στο γυμνάσιο μπορούν οι μαθητές εκτός από το μηνιαίο προγραμματισμένο συμβούλιο τάξης να κάνουν ένα ακόμα τις ημέρες που τελειώνουν νωρίτερα (την τελευταία ώρα), σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς. Με τον τρόπο αυτό θα έχουν δύο συμβούλια το μήνα.

Στην παρούσα έρευνα το «Συμβούλιο της Τάξης» οργανώθηκε στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής ως «εργαλείο» για την αντιμετώπιση έντονων καταστάσεων και αλληλεπιδράσεων, συναγωνισμού, συνθηκών, ικανών να φέρουν στην επιφάνεια αρνητικές συμπεριφορές και συναισθήματα, καθώς και έλλειψη αυτοελέγχου. Το συμβούλιο αποτέλεσε μία πολύ καλή τεχνική στη βελτίωση του κοινωνικού κλίματος στην τάξη και στην ανάπτυξη καλών διαπροσωπικών σχέσεων τόσο ανάμεσα στους μαθητές, όσο και ανάμεσα στους μαθητές με τους εκπαιδευτικούς τους. Επίσης, αποτελεί εργαλείο πρόληψης της σχολικής βίας που οδηγεί σε μείωση των συγκρούσεων.

Η διάχυση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας θα συμβάλλει στην αξιοποίηση της τροποποίησης της εκπαιδευτικής πρακτικής και στην απόκτηση μιας σειράς δεξιοτήτων από τους μαθητές/τριες που είναι απαραίτητες στη ζωή όπως:

- να επιλύουν προβλήματα κάτω από δύσκολες καταστάσεις.
- να θεσπίζουν και να πετυχαίνουν θετικούς στόχους, να εκφράζουν και να δείχνουν το ενδιαφέρον τους για τους άλλους.
- να ξεπερνούν το άγχος, να χτίζουν την αυτοεκτίμησή τους.
- να επικοινωνούν και να συνεργάζονται.
- να κινητοποιούν τη φαντασία και τα συναισθήματα ώστε να δομούν και να διατηρούν γόνιμες σχέσεις.
- Να χειρίζονται αποτελεσματικά τις διαπροσωπικές σχέσεις.

Το σημαντικότερο από την έρευνα ήταν ότι έχει παραχθεί υποστηρικτικό υλικό για τους εκπαιδευτικούς και για τους μαθητές/τριες (πλάνα μαθημάτων – οδηγίες για το πώς θα τα χρησιμοποιήσουν στην εκπαιδευτική διαδικασία).

Αναφορές

Bean, C., Kramers, S., Forneris, T., & Camiré, M. (2018). The implicit/explicit continuum of life skills development and transfer. *Quest*. Advance online publication. doi:10.1080/00336297.2018.1451348.

Biddle, S., Wang, C.J., Kavussanu, M., & Spray, C. (2003). Correlates of achievement goal orientations in physical activity: A systematic review of research. *European Journal of Sport Science*, 3(5), 1-20.

Brooks, K. (1984). Life-skills taxonomy: *Defining elements of effective functioning through the use of the Delphi technique*. Unpublished doctoral dissertation. Georgia: University of Georgia.

Chinkov, A., & Holt, N. (2016). Implicit Transfer of Life Skills Through Participation in Brazilian Jiu-Jitsu. *Journal of Applied Sport Psychology*, 28, 139-153.

Danish, S. J. (1996). Learning life skills through sports. *The APA Monitor*, 27, 10.

Danish, S.J. (1997). Going for the goal: A life skills program for adolescents. In G. Albee., & T. Gullota (Eds.). *Primary prevention works* (pp. 291-312). London: Sage.

Durlak, J.A., Weissberg, R.P., Dymnicki, A.B., Taylor R.D., & Schellinger, K.B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions. *Child development*, Jan-Feb; 82(1):405-32. (Διαθέσιμο: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>. προσπελάστηκε στις 08/11/2021).

Filippou, F., Rokka, S., & Mavridis, G. (2016). Examining the motives for Participation in dance Activities, Using the "Physical Activity and Leisure Motivation Scale" (PALMS). *Sport Science* 9(1), 42-49.

Goudas, M., & Giannoudis, G. (2008). A team-sports-based life-skills program in a physical education context. *Learning and Instruction*, 18, 538-546.

Goudas, M., & Giannoudis, G. (2010). A qualitative evaluation of a life-skills program in a physical education context. *Hellenic Journal of Psychology*, 7, 315-334.

Goudas, M., Hatzidimitriou, V., & Kikidi, M. (2006). The effects of self-talk on throwing and jumping events performance. *Hellenic Journal of Psychology*, 3, 105-116.

Gregoriadis, A., Grammatikopoulos, V., & Zachopoulou, E. (2013). Evaluating preschoolers' social skills: The impact of a physical education program from the parents' perspective. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (10), 40-51.

Johnson, D. W., & Johnson, R. (1989). *Cooperation and competition: Theory and research*. USA: Interaction Book Company.

Mangrulkar, L., Whitman, C. V., & Posner, M. (2001). *Life skills approach to child and adolescent healthy human development*. Pan American Health Organization. Division of Health Promotion and Protection Family Health and Population Program.

Masadis, G., Filippou F., Derri V., & Papaioannou, A. (2016). Reliability and validity of the Matson evaluation of social skills with youngsters (MESSY II), in Greek context. *Sport Science*, 9(2), 92-96.

Matson, J., Neal, D., Worley, J., Kozlowski, A., Fodstad, J. (2012). Factor structure of the Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters-II (MESSY-II). *Research in Developmental Disabilities*, 33, 2067-2071.

McHugh, E. (1995). Going beyond the physical: Social skills and physical education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 66, 18-21.

Mercier, R. (1992). Beyond class management: Teaching social skills through physical education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 63, 83-87.

O'Hearn, T.C., & Gatz, M. (2002). Going for the goal: Improving youth problem solving skills through a school-based intervention. *Journal of Community Psychology*, 30(3), 281-303.

Papacharis, V., Goudas, M., Danish, S.J. & Theodorakis, Y. (2005). The effectiveness of teaching a life skills program in a sport context. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17, 247-254.

Papageorgiou, M., Hassandra, M., & Hatzigeorgiadis, A. (2008). Fair play in physical education: Effects of sex, age and intrinsic motivation. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 6(2), 162-168

Perrenoud, Ph. (2002). Apprendre à l'école à travers des projets : pourquoi ? comment ?. *Éducateur*, No14, 6-11.

Pierce, S., Gould, D., & Camiré, M. (2017). Definition and model of life skills transfer. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 10 (1) 186-211. doi:10.1080/1750984X.2016.1199727

Pierce, S., Kendellen, K., Camiré, M., & Gould, D. (2018). Strategies for coaching for life skills transfer. *Journal of Sport Psychology in Action*, 9 (1), 11-10. (Διαθέσιμο: <https://doi:10.1080/21520704.2016.1263982>, προσπελάστηκε στις 08/11/2021).

Ρορον, Υ. (1994). Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά σε νέους με διαταραχές της προσωπικότητας κατά τη διάρκεια των κοινωνικών μεταβολών στη Σοβιετική Ένωση. Στο Τσιάντης (Εκδ.), *Εφηβεία* (pp. 106-114). Αθήνα: Καστανιώτης.

Powell, A., Watson, J., Staley, P., Horn, M., Fetzer, L., Hibbard, L., Oglesby, J., & Verma, S. (2015). *The Evolution of Online and Face-to-Face Education from 2008-2015*. International Association for K-12 Online Learning (Διαθέσιμο: http://www.inacol.org/wp-content/uploads/2015/07/iNACOL_Blended-Learning-The-Evolution-of-Online-And-Face-to-Face-Education-from-2008-2015.pdf, προσπελάστηκε στις 08/11/2021).

Sackett, S., & Gano-Overway, L. (2017). Coaching life skills development: Best practices and high school tennis coach exemplar. *International Sport Coaching Journal*, 4, 206-219.

Unicef (2003). How does life skills-based education contribute to UNICEF's goal of quality education? (Διαθέσιμο: www.unicef.org/, προσπελάστηκε στις 08/11/2021).

Αποστολοπούλου, Β. (2017). Η Παιδαγωγική του Célestin Freinet στην Ελλάδα ~μέσα από τα μάτια εκπαιδευτικών και γονέων. *Μεταπτυχιακή διατριβή, Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*.

Δέρρη, Β. (2007). *Η Φυσική Αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί-στόχοι-Επιδιώξεις στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδη.

Θεοδωρόπουλος, Θ. (2019). Το αθλητικό ιδεώδες : Λογοτεχνία για παιδιά-Δημιουργική γραφή. *Μεταπτυχιακή διατριβή*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή. Φλώρινα.

Θεοφανίδης, Γ. (2002). Πρόγραμμα εφαρμογής δεξιοτήτων ζωής στην ολυμπιακή παιδεία. *Α δημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή.

Κιορπέ, Δ. (2002). Η διδασκαλία δεξιοτήτων ζωής στο μάθημα της φυσικής αγωγής. *Α δημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Λάχλου, Σ. (2016). Μια Παιδαγωγική πρόταση για ένα ελεύθερο, ανοιχτό και συνεργατικό σχολείο. Εφημερίδα «Αυγή»/Ένθετο: «Παιδεία και Κοινωνία», τεύχ. 105, Φεβρουάριος 2016, σ. 5 – 6.

Ματσαγγούρας, Η., (2009). *Εισαγωγή στις επιστήμες της παιδαγωγικής: εναλλακτικές προσεγγίσεις, διδακτικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπαδικιάν, Σ., (2017). *Συνεργατικά σχολεία με την παιδαγωγική Freinet. Διαδικασίες εφαρμογής*. Αθήνα: Παιδαγωγική ομάδα «Σκασιαρχείο». Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος».

Σαρημπαλίδης Ι., & Αντωνίου Π. (2013). Εφαρμογή ενός μετασχηματιστικού μοντέλου μικτής μάθησης στη διδασκαλία του Scratch σε σχέση με τους μαθησιακούς τύπους των μαθητών. *Πρακτικά 7ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 3, 181-194).

Φρενέ, Σ. (1977). *Το Σχολείο του Λαού* (μτφρ. Κατερίνα Δεναξά – Βενιεράτου). Αθήνα: Οδυσσέας